

Siri Hustvedt *Säihkyvä maailma* | Maailmankirjat

Taide on sirpaleista tehty

PIRJO KANTOJÄRVI

Taide on kokeilua. Se on leikkiä maailmalla, mutta myös maailmassa. Joskus kaikki ei mene niin kuin on suunniteltu. Taide voi sekä paljastaa että piilottaa taakseen erilaisia tarinoita, jotka välkehtivät näkyville aina erilaisina uusista suunnista lähestyttäessä.

Siri Hustvedtin *Säihkyvä maailma* (2014, Otava) avaa ihmiselämää ja taiteilijuutta monista eri näkökulmista. Teos ei ole suljettu kuva yhdestä ainoasta taiteilijasta ja hänen ajatuksistaan, vaan päähenkilö rakentuu monien eri kertojien kautta.

Päähenkilönä teoksessa on Harriet Burden eli Harry. Hänen puolisonsa Felix Lord toimi taidekauppiaana. Leskeksi jäätyään Harry miettii mennyttä elämäänsä ja huomaa, ettei saanut toteuttaa itseään taiteilijana. Hän ryhtyy kokeeseen, pseudonyymiprojektiin nimeltä "Naamiaiset", jossa hän kätkeytyy kolmen eri henkilön, Anton Tishin, Phineas Q. Eldridgen ja Runen, taakse. Miesten tehtävänä on esiintyä tekijöinä teoksille, jotka Harry on oikeasti luonut. Harryn on tarkoitus paljastaa oma osuutensa teoksissa projektin päätteeksi. Hän haluaa osoittaa kokeellaan, miten taiteilijan sukupuoli vaikuttaa siihen, millaista huomiota taideteos saa osakseen. Kaikki ei kuitenkaan mene suunnitelmien mukaan.

Professori Hess ryhtyy selvittämään, mitä projektissa oikeastaan tapahtui. Tutkimuksesta muotoutuu teos, jossa Harryn lähipiiri sekä taidemaailmassa liikkuvat että muuten tapahtumiin liittyvät henkilöt saavat puheenvuoronsa. Vaikka Harry on jo tuolloin kuollut, hänkin saa äänensä kuuluville muistikirjojensa kautta. Hessin kokoamasta teoksesta syntyy uusi kertomus Harryn taiteesta ja elämästä. Totuus tapahtumista säilyy silti häilyvänä.

Naamioiden takana

Epäilin, että jos olisin tullut maailmaan toisenlaisessa paketissa, työni olisi saatettu ottaa vastaan hyvinkin, tai ainakin niihin olisi suhtauduttu vakavammin. Mitään salaliittoa en sentään uskonut vastassani olevan. Suuri osa ennakkoluuloista on alitajuisia. (Hustvedt 2014, 40.)

Säihkyvän maailman yhtenä teemana ovat erilaiset roolit. Ensisijaisesti näyttää siltä, että kysymys on sukupuolesta, sillä teoksessa tarkastellaan sitä, miten naistaiteilijoihin voidaan suhtautua eri tavalla kuin miestaiteilijoihin. Sukupuoli on kuitenkin vain yksi määritelmä rooleille. Henkilöt rakentuvat suhteessa toisiinsa. Harry on esimerkiksi tytär, vaimo ja äiti, taiteilija ja ystävä. Monet roolit voivat olla läsnä henkilön elämässä yhtä aikaa.

Phineas on performanssitaiteilija: hän esiintyy "puoli-dragina", puoleksi miehenä, puoleksi naisena, puoleksi valkoisena, puoleksi mustana, tasan keskeltä kahtia jaettuna, ja hänen kaksi puoltaan käyvät vuoropuhelua lavalla. (Hustvedt 2014, 76.)

Teos on täynnä leikkiä eri rooleilla ja naamioilla. Osa niistä on tietoisesti valittuja ja pohdittuja kuten Phineas Q. Eldridgellä. Hän esiintyy eri rooleissa ja osaa erottaa ne itsestään. Runella ja Harrylla on myös monenlaisia naamioita. Osan he ovat itse luoneet ja valinneet. Silti he ovat niissä kiinni. Harry ei pääse irti vanhoista rooleistaan projektinsa kautta, vaan ajautuu syvemmälle naamioiden merkityksiin erityisesti viimeisessä yhteistyössään Runen kanssa.

Minä, naamioiden herratar, loin koko jutun. Rune näytteli mukana, ei muuta. Hän näytteli osansa hyvin. Hän oli mukana leikissä, mutta show oli minun, eikö vain? Missä kulkee raja kahden mielikuvitushahmon välillä, Harry, ruudulla esiintyvien naurettavien naamioituneiden olentojen välillä? Osaatko sinä vetää rajaviivan? (Hustvedt 2014, 285.)

Harryn tarkoituksena on piiloutua hetkeksi valitsemiensa henkilöiden taakse, jotta voi lopulta itse tulla esiin taiteilijana. Hän jakaa taiteensa monen eri naamion taakse. Silti hän on paljaampi ja turvattomampi kuin Anton Tish, Eldridge tai Rune. Vaikka Antonilla on eniten vaikeuksia sopeutua rooliinsa, kaikki kolme tietävät esittävänsä Harryn suunnittelemaa osaa. Se on jokaiselle heistä mahdollisuus, johon he ryhtyvät eri lähtökohdista ja syistä. Harrylle projekti merkitsee enemmän kuin hänen roolihahmoilleen. Teokset ja näytetyt ovat hänen. Harry ei ole valmistautunut siihen, että jokin ei menisikään hänen suunnitelmiensa mukaan. Siksi Runen päätös, joka liittyy projektin viimeiseen osaan, yllättää Harryn.

Runesta muodostuu vähitellen teoksen toinen päähenkilö. Rune itse ei voi kommentoida hänen ja Harryn yhteistyötä, sillä myös hän on kuollut. Hess on kuitenkin löytänyt henkilöitä, jotka voivat kertoa hänestä.

Vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus on yksi teoksessa toistuvista aiheista. Harryn lisäksi monet muut henkilöt muistelevat vanhempiaan. He miettivät lapsuuttaan ja sen vaikutusta elämälleen. Myös Harryn ja Eldridgen taideteos saa ihmiset tuntemaan uudestaan menneisyydessä koettua pienuutta.

Kun väki tuli ulos Huoneista, he hikoilivat ja heidän kasvonsa näyttivät lievästi vääristyneiltä – he hymyilivät epävarmasti. Näytti kuin he kaikki olisivat muistaneet miltä tuntui olla jälleen lapsi, miltä tuntui katsoa ylös aikuisiin, eikä se ollut tunteista parhain. (Hustvedt 2014, 235.)

Teos näyttää, miten suhde vanhempiin on tulkinnallinen ja muistot muuttuvat sen mukaan, miten niitä lähestytään. Erityisesti Rune on kertonut lapsuudestaan ja siten myös perheestään eri versioita. Runelle menneisyys on materiaalia, jota voi muovata aina uudelleen. Hän myös tekee taidetta kuvaamalla elämäänsä.

Menneisyyden tapahtumat muuttuivat kaiken aikaa, niitä järjesteltiin uudelleen ja nähtiin uudestaan nykyhetken edullisesta asemasta, siinä kaikki, ja muutokset tapahtuvat tiedostamattamme. Harry oli tulkinnut uudestaan joukon muistoja. Hänen koko elämänsä näytti erilaiselta. (Hustvedt 2014, 289.)

Harry käy terapiassa ja pohtii menneisyyttään. Muistikirjoissaan hän keskustelee erilaisen kirjailijoiden ja tekstien kanssa liittäen niitä omiin kokemuksiinsa. Esimerkiksi Mar-

garet Cavendish on yksi menneisyyden henkilöistä, jotka kulkevat mukana hänen pohdinnoissaan. Taiteen tekeminen ja pseudonyymiprojekti eivät kuitenkaan vapauta Harrya menneestä. Hän näyttää jääneen vangiksi omaan tulkintaansa siitä, mitä tapahtui hänen taiteilijan uralleen aiemmin.

Hessin toimittama teos Harrysta on kokonaisuudessaan menneen uudelleen kerrontaa. Henkilöillä on mahdollisuus antaa todistajanlausuntonsa siitä, millainen on heidän käsityksensä erityisesti Harryn ja Runen välisestä yhteistyöstä. Samalla henkilöt analysoivat omia ja muidenkin tekoja sekä rakentavat niiden välille yhteyksiä. Teoksessa erilaiset tekstit, kuten näyttelyarvostelut ja haastattelut, ja niiden kautta eri henkilöt muodostavat verkon Harryn ympärille. Harrysta ja Runesta kerättyjen muistijälkien kautta syntyy esitys heidän elämästään ja taiteestaan.

Miten elämää katsotaan?

Hustvedtin teos pohtii sitä, miten taidetta arvioidaan ja lähestytään. Taide on muuttuvaa ja riippuvaista katsojan näkökulmasta, samoin kuin on elämäkin. Romaani näyttää kysyvän, mikä on taiteilijan ja taideteoksen tai laajemmin henkilön ja hänen menneisyytensä välinen suhde.

Äiti uskoi minun laillani siihen, että esineitä on katsottava kauan, sillä jonkin ajan kuluttua se, mitä näkee, ei ole lainkaan sitä mitä uskoi näkevänsä hetkeä aikaisemmin. Jos katsoo jotakuta tai jotakin kyllin pitkään, huomaa että kohde muuttuu koko ajan oudommaksi ja näkee entistä enemmän. (Hustvedt 2014, 110.)

Harryn koko taidekokeilua ei olisi ilman siihen osallistuneita Anton Tishiä, Eldridgeä ja Runea. Jokaisella heistä on ollut merkitystä sille, millaisiksi teokset ovat muotoutuneet. Hustvedtin romaani osoittaa, etteivät taideteokset synny tyhjästä. Harryn projektin kolme näyttelyä ovat nimiltään ”Länsimaisen taiteen historia”, ”Tukahduttamishuoneet” ja ”Alapuolinen”. Pelkästään otsikkoina ne antavat kuvan siitä, mitä Harry on ajatellut taide maailmasta ja elämästä.

Hän sanoi, ettei ollut ajatellut vain paljastaa niitä, jotka lankeivat hänen ansaansa, vaan myös tutkia havaintokyvyn monimutkaista dynamiikkaa, sitä miten me luomme sen minä näemme, pakottaa ihmiset tutkimaan omia katsomisen tapojaan ja riistää heiltä heidän omahyväiset oletuksensa. (Hustvedt 2014, 131.)

Säihkyvä maailma tarkastelee taidetta. Sanojen kautta kuvataan Harryn taideteoksia, kokonaisuuksia huoneita ja ihmisten kaltaisia olentoja, siten että ne on mahdollista nähdä mielessään. Myös henkilöt pohtivat laajasti taidetta ja sitä ympäröivää maailmaa. Harryn kumppani Bruno Kleinfeld on runoilija, jolla on vaikeuksia saada valmiiksi tekstejään. Harryn tytär Maisie Lord kuvaa dokumenttielokuvia. Yksi hänen elokuvistaan on Harryn luona asuva Barometristä, joka pystyy aistimaan ilman muutoksia. Ethan Lord, Harryn poika, etsii omaa taiteellista ilmaisukeinoaan kirjoittamalla. Harryyn Anton Tishin kautta tutustunut Sweet Autumn Pinkney näkee henkilöiden ympärillä heidän auransa eri väreinä. Kaikki teoksen henkilöt lähestyvät elämää sekä taidetta eri tavoin.

Taiteen labyrintissä

Säihkyvä maailma on kuin labyrintti. Sitä voi verrata Harryn tekemiin huonemaisiin taide-teoksiin. Rinnakkain aseteltuna erilaiset henkilöt erottuvat toisiaan vasten ja erilaiset tavat ilmaista itseä tulevat esille. Esimerkiksi Harryn ystävän, psykiatri Rachel Briefman lähestyy tapahtumia pohdintojen ja järkeilyn kautta, kun taas Harryn muistikirjojen tekstit vaihtelevat tapahtumien kuvauksista kirjallisuuden kommentointiin ja irrallaan leijuviin ajatuksiin.

Burdenin ”paljastus” on aivan liian pitkä julkaistavaksi kokonaisuudessaan. Sen omalaksinen ja vaihteleva tyyli, joka pitää sisällään kiertelyä, taidokkaita syrjähyppyjä, liioiteltuja sitaatteja yhtä lailla kuin filosofisia lauselmia ja kaukaa haettuja argumentteja, on kaukana siitä mitä tavallinen lukija odottaa lukevansa akateemisesta aikakausjulkaisusta. (Hustvedt 2014, 306–307.)

Hustvedtin teokselleen valitsema rakenne on kuin kristalli, jonka lävitse tarinan eri värit välähtelevät sen mukaan, missä kohtaa lukija on. Tapahtumat ja henkilöt muodostuvat vähitellen. Vaihtelevat kerrontamuodot tekevät lukemisesta kuitenkin hetkittäin raskasta. Erityisesti Harryn muistikirjat ovat ajoittain kerronnaltaan todella tiiviitä, vaikka ne kuvaavat hyvin Harryn ajatusmaailmaa. Harryn muistikirjaosuuksissa on Hessin lisäämiä alaviitteitä selventämässä aiheita. Ne korostavat sitä, miten Harry keskustelee eri henkilöiden kanssa teksteissään. Aluksi viittaukset tekivät lukukokemuksesta pirstalemaista, kunnes niihin tottui.

Teoksen aloittavista Hessin alkusanoista oli vaikeaa saada kiinni. Annettu informaatio teoksen taustoista tuntuu todella suurelta, vaikka Hustvedtin valitseman rakenteen kannalta alkusanojen muoto on perusteltu. Teos vaati hetken lukemista, ennen kuin sen maailmaan pääsi kunnolla mukaan ja ymmärsi, miten tarina rakentuu. Jotakin olisi ehkä voinut jättää pois esimerkiksi Harryn muistikirjoista tai muista etäisemmistä artikkeleista ja lausunnoista, jotta teos olisi hieman keventynyt. Sisällöllisesti ne kuitenkin sopivat kerrontaan.

Lukiessani Säihkyvää maailmaa huomasin joutuvani muuttamaan omaa lukemistapaani siinä olevien eri tekstien välillä. Teokseen valittu rakenne saa lukijan tiedostamaan omat tapansa lukea ja lähestyä kirjallisuutta.

Romaani on yhtä aikaa monipuolinen kertomus Harrysta ja hänen läheisistään, taidemaailmasta ja Harryn taidekokeilusta sekä hänen ja Runen välisestä yhteistyöstä. Teoksen erikoisimmatkin henkilöt tuntuvat todellisilta juuri siksi, että heidän monenlaiset puolensa pääsevät esille. He reagoivat ja ovat haavoittuvaisia sekä pitävät yllä naamioitaan. Roolit kuitenkin muuttuvat aina tilanteiden mukaan ja saavat uusia sävyjä.

Hustvedtin_ Säihkyvä maailma_ on kuvaus siitä, miten mennyt elämä sekä myös taide muodostuvat sirpaleista eri henkilöiden kertomien tarinoiden kautta. Teos esittää kysymyksen siitä, mitä tapahtuu, jos taiteilija ei olekaan se, joka hänen on väitetty olevan. Vaikuttaako tekijän vaihtuminen myös itse teokseen?

Siri Hustvedt: *Säihkyvä maailma* (The Blazing World) Suom. Kristiina Rikman. Otava 2014. 426 s.

[Katso myös Riitta Vaismaan arvio Maailmankirjoista.](#)